

Vievätkö maahanmuuttajat kantaväestön työpaikat?¹

Matti Sarvimäki

Aalto-yliopisto, VATT ja London School of Economics

Keskustelu maahanmuutosta on viime aikoina kiihtynyt. Samalla poliittiseen debattiin on noussut uusi teema: huoli maahanmuuton vaikutuksista suomalaisten työllisyyteen ja palkkoihin. Etenkin sosiaalidemokraatit ovat tiukentaneet linjaansa ja vaatineet, ettei työperäistä maahanmuuttoa tule helpottaa ennen kuin työttömyysaste laskee huomattavasti (SDP 2010). Vaatimuksen tueksi on esitetty joukko esimerkkejä ulkomaalaisen työvoiman aiheuttamasta epäreiluksi koetusta kilpailusta.

On selvää, että jotkut suomalaiset ovat jääneet maahanmuuton takia työttömiksi tai päätyneet työskentelemään heikommilla työehdoilla. Toisaalta osa suomalaisista on maahanmuuton ansiosta saanut töitä tai parempia työtehtäviä. Valtaosaan maahanmuutto on taloudellisessa mielessä vaikuttanut vain vähän.

Esimerkkejä on helppo löytää. Vaikeampi kysymys on, missä määrin niistä voi vetää yleisiä johtopäätöksiä. Toisin sanoen, onko järkevää ajatella, että ulkomaalaisen työvoiman nettovaikutus suomalaisten työllisyyteen ja palkkoihin olisi merkittävästi negatiivinen?

Tässä kirjoituksessa pyrin vastaamaan tähän kysymykseen käyttäen parasta olemassa olevaa tutkimustietoa. Tulokset koskevat sekä pitkäaikaisen maahanmuuton että tilapäisen keikkatyön vaikutusta kantaväestön palkkoihin ja työllisyyteen. Sen sijaan maahanmuuton vaikutukset julkisen talouden tasapainoon rajautuvat tämän artikkelin ulkopuolelle.²

Teoriassa kaikki on mahdollista

Talusteoria ei tarjoa selkeitä vastauksia edes siihen onko maahanmuutolla positiivinen vai negatiivinen vaikutus kantaväestön palkkoihin ja työllisyyteen. Tämä voi kuulostaa yllättävältä. Yleensä taloustieteilijät tapaavat ajatella, että tarjonnan kasvessa hinta laskee. Maahanmuuton yhteydessä tämä tarkoittaisi sitä, että kun kilpailu työmarkkinoilla kovenee, palkat laskevat ja työttömyys lisääntyy.³

¹ Tämä artikkeli on osa NORFACE:n rahoittamaa "Migration: Integration, Impact and Interaction" -tutkimusprojektia (www.norface-migration.org).

² Tämä vaikutus näyttää kuitenkin olevan suhteellisen pieni, ks. esim. Hanson (2009) tai Sarvimäki (2010).

³ Tässä käsitellyt mallit eivät tee eroa pysyvästi kohdemaahan asettuvien tai tilapäisten keikkatyöläisten välillä. Samoin ne kohtelevat identtisesti laillisia ja laittomia maahanmuuttajia. Kaikissa tapauksissa ulkomainen työvoima lisää työn tarjontaa, ja mallit pyrkivät hahmottamaan millä tavoin vastaanottava talous tähän sopeutuu.

Yksinkertaisimmissa malleissa juuri näin toki tapahtuu. Työn taloustieteen peruskursilla esitellään yleensä malli, jossa maahanmuuttajat oletetaan matalasti koulutetuiksi ja palkat ja työllisyys talouden ainoiksi liikkuviksi osiksi (esim. Borjas 2005, luku 5.5). Tällöin maahanmuutto laskee kohdemaassa jo asuvien matalasti koulutettujen työntekijöiden palkkoja ja lisää heidän työttömyyttään. Korkeasti koulutetuista työntekijöistä puolestaan tulee aikaisempaa suhteellisesti niukempi tuotannontekijä, minkä johdosta heidän tulonsa ja työllisyytensä paranevat.

Nämä johtopäätökset nojaavat kuitenkin oletukseen, että talous sopeutuu vain palkkojen ja työllisyyden kautta. Kun muitakin liikkuvia osia sallitaan, tarinasta tulee monimutkaisempi.

Erilaisia mahdollisuuksia voi havainnollistaa esimerkiksi, jossa maahan muuttaa vaikkapa niitä kuuluisia puolalaisia putkimiehiä. Maassa jo olevat putkimiehet kohtaavat tällöin enemmän kilpailua, mikä laskee heidän palkkojaan ja osa jää työttömiksi. Vaikutukset eivät kuitenkaan kohdistu vain putkimiehiin. Itse asiassa melko lailla kaikki muut voittavat. Ensinnäkin kuluttajat saavat nyt putkensa kuntoon halvemmalla ja voivat ostaa säästyneillä rahoilla jotain muuta. Tämä lisää työn kysyntää muilla toimialoilla. Kysyntä lisääntyy myös siksi, että maahanmuuttajatkin ovat kuluttajia.

Puolalaiset putkimiehet voivat vaikuttaa myös talouden rakenteeseen. Aikoinaan Englantiin muuttanut puolalainen taloustieteilijä Tadeusz Rybczynski esitti tämän ajatuksen jo vuonna 1955. *Rybczynskin teoreema* tunnetun tuloksen mukaan pieni avotalous voi sopeutua tuotannontekijöiden tarjonnan muutoksiin kokonaan tuotantorakenteen muutoksen kautta.⁴

Toimialojen kasvu puolestaan synnyttää uusia työpaikkoja esimiestehtäviin, markkinointiin ja niin edelleen. Osa näistä tehtävistä ei välttämättä edellytä korkeaa koulutusta mutta vaatii kielen osaamista ja paikallisten markkinoiden tuntemusta. Tällaisia taitoja maahanmuuttajilla on kantaväestöä vähemmän, joten uudet työpaikat menevät kantaväestölle. Toisin sanoen maahanmuuttajat saattavat täydentää paikallista työvoimaa: puolalaiset putkimiehet vapauttaisivat osan suomalaisista putkimiehistä uusiin (ja paremmin palkattuihin) tehtäviin (Peri ja Sparber 2009).

Tarina puolalaisista putkimiehistä on mahdollinen, mutta ei välttämättä tosi. Todelliset vaikutukset riippuvat eri sopeutumiskanavien suhteellisesta merkittävydestä.⁵ Niiden empiiriseen arviointiin onkin käytetty paljon energiaa viimeisen kahden vuosikymmenen aikana.

⁴ Täsmällisesti ottaen Rybczynskin teoreema koskee tilannetta, jossa lopputuotteet myydään kansainvälisille markkinoille ja toimialat voivat laajentua rajatta. Putkimiehet myyvät paikallisia palveluita, joten heidän kohdallaan teoreeman toteutuminen vaatisi, että osa ammattikunnasta vaihtaisi toimialaa.

⁵ Itse asiassa mahdollisia mekanismeja on enemmänkin. Työntekijöiden saatavuus todennäköisesti vaikuttaa esimerkiksi yritysten halukkuuteen investoida työvoimaa korvaavaan teknologiaan (Lewis 2003, 2005; Dustmann ja Glitz 2010). Lisäksi maahanmuutto kasvattaa kaupunkien kokoa, mikä voi parantaa tuottavuutta (Krugman 1991, Glaeser ja Gottlieb 2009).

Käytännössä vaikutukset vähäisiä

Valitettavasti maahanmuuton vaikutusten arviointi on vaikeaa, eikä ongelmien ratkaisusta ole päästy yksimielisyyteen. Empiirisen työn haaste syntyy siitä, että maahanmuuttajat tyypillisesti hakeutuvat kasvaville työmarkkinoille. Kun esimerkiksi jonkin työmarkkinan tuottamien tuotteiden kysyntä lisääntyy, yritykset ryhtyvät palkkaamaan lisää työvoimaa. Osa työvoimasta rekrytoidaan ulkomailta, joten maahanmuuttajien osuus työvoimasta lisääntyy. Työn kysynnän lisääntyminen kuitenkin itsessään nostaa palkkoja, joten palkat ja maahanmuutto kasvavat yhtä aikaa. Tämä korrelaatio ei kuitenkaan kerro, mitä olisi tapahtunut, jos maahanmuutto olisi ollut vähäisempää.

Periaatteessa todellisia syy-seurasuhteita voitaisiin selvittää kokeellisella tutkimuksella. Esimerkiksi joukolle satunnaisesti valittuja työmarkkinoita voitaisiin päästää suuri määrä maahanmuuttajia samalla kun vertailualueina toimivien työmarkkinoiden rajat pidettäisiin tiukasti kiinni. Maahanmuuton vaikutusta voisi tällöin arvioida vertaamalla palkkakehitystä koe- ja vertailualueilla.

Kukaan ei tietenkään ehdota tällaisen kokeen toteuttamista. Joskus sitä muistuttava tilanne kuitenkin syntyy sattumalta. Tunnetuin esimerkki on huhtikuulta 1980, jolloin Kuuba yllättäen salli maastamuuton. Ennen kuin rajat puolen vuoden kuluttua jälleen suljettiin, yli 120 000 kuubalaista oli muuttanut Yhdysvaltoihin. Valtaosa heistä päätyi lähimpään amerikkalaisen kaupunkiin eli Miamiin, jonka työvoima kasvoi yhtäkkiä seitsemällä prosentilla. Sen sijaan Miamia muistuttaviin, mutta kauempana sijaitseviin kaupunkeihin ei muuttanut käytännössä kukaan.

Tunnetussa artikkelissaan David Card (1990) vertaa palkkojen ja työllisyyden muutosta Miamiin ja neljässä vertailukaupungissa. Tulosten mukaan kuubalaisten vyöry ei vaikuttanut lainkaan edes heikoimmassa asemassa olevien miamilaisten palkkoihin tai työllisyyteen. Samankaltaisia tuloksia on saatu myös itsenäistyvistä Algeriasta Ranskaan sekä Angolasta ja Mosambikista Portugaliin saapuneiden paluumuuttajien kohdalla (Hunt 1992; Carrington ja de Lima 1996). Sen sijaan rautaesiripun romahtamisen jälkeen Saksaan kohdistunut muuttoliike näyttää jonkin verran laskeneen matalasti koulutettujen länsisaksalaisten työllisyyttä (Glitz 2007; Frank 2007).

Cardin artikkeli sai paljon huomiota ja yli yksi syy hänen valintaansa arvostetun *Clark Medal* -palkinnon saajaksi.⁶ Lähestymistapaa on kuitenkin myös kritisoitu ankarasti (Borjas, Freeman ja Katz 1997; Borjas 2003). Kritiikin ydin on, että maahanmuutto vaikuttaa sekä kohde- että vertailualueisiin. Jos edellä mainittu muuttoaalto Miamiin esimerkiksi lisäsi paljon työvoimaa vaativien tuotteiden valmistusta ja näiden tuotteiden vientiä kontrollikaupunkina toimivaan Houstoniin, maahanmuutto olisi laskenut sekä miamilaisten että houstonilaisten palkkoja. Tätä laskua ei kuitenkaan havaita vertaamalla miamilaisten palkkakehitystä houstonilaisten palkkakehitykseen. Sama ongelma syntyy, jos maahanmuutto olisi johtanut kantaväestön muuttoon Miamiasta Houstoniin tai yritysten muuttoon Houstonista Miamiin.

⁶ American Economic Association myöntää tämän tunnustuksen joka toinen vuosi yhdelle alle 40-vuotiaalle Yhdysvalloissa työskentelevälle taloustieteilijälle.

George J. Borjas (2003) ehdottaa ratkaisuksi työmarkkinoiden jakamista maantieteen sijasta koulutuksen ja iän perusteella. Idea on seuraava. Ajatellaan tilannetta, jossa maahan saapuu paljon 30–40-vuotiaita matalasti koulutettuja maahanmuuttajia mutta ei lainkaan vanhempia tai korkeasti koulutettuja. Jos kantaväestön palkat nyt kasvavat hitaammin matalasti koulutettujen 30–40-vuotiaiden joukossa kuin esimerkiksi korkeasti koulutettujen 30–40-vuotiaiden tai matalasti koulutettujen 40–50-vuotiaiden joukossa, erojen voidaan ajatella johtuvan maahanmuutosta. Tällä tavoin Borjas arvioi maahanmuuton laskeneen amerikkalaisten palkkoja noin kolmella prosentilla vuosien 1980 ja 2000 välillä. Kaikkein heikoiten koulutettujen amerikkalaisten (high-school dropouts) palkkoja maahanmuutto olisi laskenut noin yhdeksällä prosentilla.

Ongelmallista kuitenkin on, että maahanmuuton lisäksi moni muukin asia vaikuttaa palkkoihin. Esimerkiksi kansainvälisen kaupan vapautuminen tai korkeasti koulutettuja suosiva teknologinen kehitys voisi selittää Borjasin tulokset. Lisäksi vaikutukset katoavat lähes kokonaan, kun koulutus jaetaan neljän luokan sijasta kahteen luokkaan tai kun maahanmuuttajia ja kantaväestöä ei oleteta toisiaan täydellisesti korvaavaksi työvoimaksi koulutusluokkien sisällä (Card 2009; Ottaviano ja Peri 2010). Näiden ongelmien takia monet aihepiiriin parissa työskentelevät taloustieteilijät suhtautuvat Borjasin tuloksiin varauksellisesti

Kolmas tapa jakaa työmarkkinat on käyttää ammatteja. Rachel M. Friedberg (2001) hyödyntää tätä lähestymistapaa entisestä Neuvostoliitosta Israeliin suuntautunutta massamuuttoa tarkastelevassa artikkelissaan. Kyseessä oli poikkeuksellisen suuri muuttoliike, joka nosti Israelin väkilukua 12 prosentilla vuosien 1990 ja 1995 välillä. Friedberg vertailee palkkakehitystä ammateissa, joihin muuttoliike vaikutti eri tavoin. Tulosten mukaan kantaväestön palkat tai työllisyys eivät ainakaan laskeneet ammateissa, joiden edustajia muutti Israeliin paljon. Itse asiassa tulokset viittaavat siihen, että maahanmuutto saattoi jopa parantaa näissä ammateissa toimivien israelilaisten palkkoja. Toisin sanoen maahanmuuttajien työpanos olisi täydentänyt (ei korvannut) kantaväestön työpanosta.

Friedbergin käyttämän tutkimusasetelman etuna on, että muuttoaalto syntyi Neuvostoliiton hajoamisen takia. Tältä osin tilanne vastaa yllä mainittua kuubalaisten muuttoa Miamiin. Tuloksia ei kuitenkaan voi selittää sillä, että maahanmuutto olisi vaikuttanut myös vertailuryhmään (ammateihin, joiden edustajia ei juuri muuttanut Israeliin). On toki mahdollista ja ehkä todennäköistäkin, että maahanmuutto työnsi israelilaisia pois tietyistä ammateista. Tässä tapauksessa Friedbergin tulokset kuitenkin aliarvioisivat maahanmuuton *positiivista* vaikutusta.⁷

Maahanmuuton pitkän aikavälin vaikutukset voivat olla myönteisiä myös siinä tapauksessa, että maahanmuutto lisää kantaväestön siirtymistä paremmin palkattuihin ammatteihin. Giovanni Peri on kanssakirjoittajineen tarkastellut systemaattisesti tätä mahdollisuutta (Peri ja Sparber 2009; D’Amuri ja Peri 2010). Tutkimukset perustuvat Yhdysvaltojen työministeriön O*NET luokitukseen, joka kuvaa eri ammateissa tarvittavia taitoja. Luokituksen mukaan esimerkiksi monet rakennusalan ammatit vaativat

⁷ Jos maahanmuutto vaikuttaa samaan suuntaan sekä kohde- että vertailuryhmän palkkoihin, estimaatit ovat nollaan päin harhaisia.

lähinnä fyysistä työpanosta, kun esimerkiksi kokkien, kampaajien ja myyjien työt sisältävät sekä fyysisiä että kommunikaatiota vaativia tehtäviä.

Peri ja kumppanit näyttävät, että maahanmuuttajat päätyvät pääsääntöisesti fyysisempiin ammatteihin sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa. Samalla maahanmuutto näyttää työntävän kantaväestöä enemmän kommunikaatiota vaativiin ammatteihin ja nostavan näiden ammattien palkkoja. Tulosten mukaan ammattirakenteen muutoksen ansiosta 1990-luvun maahanmuutto olisi laskenut matalasti koulutettujen amerikkalaisten palkkoja vain 0,3 prosentilla. Ilman ammattirakenteen muutosta lasku olisi ollut nelinkertainen.

Toistaiseksi maahanmuuton palkka- ja työllisyysvaikutuksia ei ole arvioitu suomalaisella aineistolla. Näin ollen johtopäätöksiä joudutaan tekemään muita maita – ennen kaikkea Yhdysvaltoja – koskevista tuloksista. Tärkeä kysymys on, missä määrin tulosten voidaan ajatella pätevän Suomen oloissa.

Kysymys on vaikea, ja siihen on tuskin mahdollista vastata tyhjentävästi. Tästä huolimatta vaikuttaa uskottavalta ajatella, että jos maahanmuutolla olisi negatiivinen vaikutus kantaväestön palkkoihin tai työllisyyteen, tämä vaikutus olisi ollut suurempi Yhdysvalloissa kuin Suomessa. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että Suomen väestöstä noin kolme prosenttia on maahanmuuttajia, kun Yhdysvalloissa vastaava luku on 12 prosenttia. Lisäksi kolmannes Yhdysvalloissa asuvista maahanmuuttajista on maassa laittomasti (Hanson 2006). Heistä puolet – noin viisi miljoona henkeä – on Meksikosta tulleita laittomia siirtolaisia, jotka tuskin noudattavat minkään maan työlainsäädäntöä. Lähin vertailukohta Suomen oloissa lienee ulkomainen vuokratyövoima, mutta kyse on luonteeltaan ja mittakaavaltaan selvästi lievemmästä ilmiöstä.

Johtopäätökset

Taloustieteilijät ovat yksimielisiä siitä, että maahanmuutto hyödyttää osaa kantaväestöstä ja haittaa toisia. Yksimielisyys vallitsee myös sen suhteen, että muuttaminen parantaa huomattavasti maahanmuuttajien taloudellista hyvinvointia (Hanson 2009). Kiistaa käydään kuitenkin siitä, kuinka moni kantaväestön edustajista häviää ja kuinka paljon he häviävät.

Valtaosa empiirisestä tutkimuksesta viittaa siihen, että häviäjiä on yllättävän vähän. Tätä on selitetty kahdella tapaa. Ensinnäkin talous voi sopeutua työvoiman lisääntymiseen tuotantorakenteen ja -teknologian kautta. Toiseksi maahanmuuttajat saattavat pikemminkin täydentää kuin korvata kantaväestön työpanosta.

Näiden tulosten valossa vaikuttaa epätodennäköiseltä, että maahanmuuttajat laajamittaisesti veisivät suomalaisilta työpaikat. Yleisemminkin ottaen maahanmuuton taloudelliset vaikutukset näyttävät olevan sen verran pieniä ja maahanmuutto Suomeen siinä määrin vähäistä, että sitä on vaikea pitää keskeisenä talouspoliittisena kysymyksenä (ks. Sarvimäki 2010).

Tämä ei tarkoita, että maahanmuuton takia työnsä menettävien ihmisten kokemukset tulisi sivuuttaa. Heidän menetyksensä ovat todellisia, ja tieto oman epäonnen harvinaisuudesta tuskin lohduttaa. Samalla on kuitenkin pidettävä mielessä, että kantaväestön suurelle enemmistölle – maahanmuuton vastustajat mukaan lukien – työperäisen maahanmuuton taloudelliset vaikutukset ovat pieniä, mutta myönteisiä.

Lähteet

Borjas, G.J. (2003), *The Labor Demand Curve Is Downward Sloping: Reexamining the Impact of Immigration on the Labor Market*, *Quarterly Journal of Economics*, 118, 1335–1374.

Borjas, G.J. (2005), *Labor Economics*, New York: McGraw-Hill.

Borjas, G.J. & Freeman, R. & Katz, L. (1997), *How Much Do Immigration and Trade Affect Labor Market Outcomes?*, *Brookings Papers on Economic Activity*, 1997:1, 1–90.

Card, D. (1990), *The Impact of the Mariel Boatlift on the Miami Labor Market*, *Industrial and Labor Relations Review*, 43, 245–257.

Carrington, W. & de Lima, P. (1996), *The Impact of the 1970s Repatriates from Africa on the Portuguese Labor Market*, *Industrial and Labor Relations Review*, 49, 330–347.

D'Amuri, F. & Peri, G. (2010), *Immigration and Occupations in Europe*, University College London, Cream WP 10/26.

Dustmann, C. & Glitz, A. (2010), *How Do Industries and Firms Respond to Changes in Local Labour Supply*, mimeo, Universitat Pompeu Fabra.

Frank, D. (2007), *The Effect of Migration on Natives' Employment Outcomes: Evidence from the Fall of the Berlin Wall*, *INSEAD Working Papers 2007/43/ST*.

Friedberg, R.M. (2001), *The Impact of Mass Migration on the Israeli Labor Market*, *Quarterly Journal of Economics*, 116, 1373–1408.

Glaeser, E & Gottlieb, J.D. (2009), *The Wealth of Cities: Agglomeration Economies and Spatial Equilibrium in the United States*, *Journal of Economic Literature*, 47, 983–1028.

Glitz, A. (2006), *The Labour Market Impact of Immigration: Quasi-Experimental Evidence*, University College London, CReAM DP 12/06.

Hanson, G. (2006), *Illegal Migration from Mexico to the United States*, *Journal of Economic Literature*, 44, 869–924.

Hanson, G. (2009), *The Economic Consequences of International Migration*, *Annual Review of Economics*, 1, 179–208.

Hunt, J. (1992), The Impact of the 1962 Repatriates from Algeria on the French Labor Market, *Industrial and Labor Relations Review*, 45, 556–572.

Lewis, E. (2003), Local, Open Economies Within the US: How Do Industries Respond to Immigration? Federal Reserve Bank of Philadelphia WP 04–01.

Lewis, E. (2005), Immigration, Skill Mix, and the Choice of Technique, Federal Reserve Bank of Philadelphia WP 05–08.

Ottaviano, G. & Peri, G. (2010), Rethinking the Effects of Immigration on Wages, *Journal of the European Economic Association* (painossa).

Peri, G. & Sparber, C. (2009), Task Specialization, Immigration, and Wages, *American Economic Journal: Applied Economics*, 1:3, 135–169.

Rybczynski, T. (1955), Factor Endowments and Relative Commodity Prices, *Economica*, 22, 336–341.

Sarvimäki, M. (2010), Maahanmuuton taloustiede: lyhyt johdatus, *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 106, 253–270.

SDP (2010), Reilu ja hallittu maahanmuuttopolitiikka, SDP:n maahanmuuttotyöryhmän raportti, (www.sdp.fi/sites/www.sdp.fi/files/politiikka/reilu_ja_hallittu_maahanmuuttopolitiikka.pdf)